

SÁNDOR ISTVÁN*

Az alapítvány egyes *common law* jogrendszerű országokban

A római jogi hagyományokon nyugvó jogrendszerekben az alapítvány a jogélet szerves részét képezi. Az Európai Unió minden egyes államában lehetőség van közérdekű alapítvány létesítésére és a magáncélú alapítvány is megengedett a tagországok jelentős részében. Az alapítvány (*foundation*) terminológia különböző jelentéssel bír, bár a tagországok többségében megegyeznek a főbb tartalmi elemei. Ezek közé tartozik különösen az, hogy az alapítványnak az alapítójától független szervezete van, általában önálló jogi személyiséggel ruházzák fel, nincsenek tagjai vagy tulajdonosai, működése állami felügyelet alatt áll, elsősorban az alapító biztosítja a vagyont, az alapító határozza meg a célját és a létesítő okiratát; továbbá tipikusan nem juttathat a nyereségéből az alapítónak és a szervei tagjainak.

A *common law* jogrendszerű országokban az alapítvány fentiek szerinti jelensége hosszú ideig olyan idegen volt, mint a *trust* jogi konstrukciója a kontinentális európai jogrendszerekben. Az írásomban röviden szeretnék áttekintést adni arról, hogy milyen változási tendenciák érvényesültek ezen a területen.

I. A civiljogi alapítvány és a common law

1. Az alapítvány bevezetése egyes common law jogrendszerű országokban

Angliában az alapítványhoz hasonló funkciót tölt be a jótékonyági (*charitable*) *trust*. A legjelentősebb eltérés a két jogintézmény között abban fedezhető fel, hogy az alapítvány önálló jogi személy, míg a *trust* nem az.¹ Szintén jelentős eltérés, hogy a *trust* elsődlegesen személyek javára kialakított jogi konstrukció, míg az alapítvány általában célra rendelt vagyontömeg. A két jogintézmény egyes altípusainak szabályai körében azonban fel-

* egyetemi tanár, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi és Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék

¹ Az alapítvány elhatárolását egyes jogintézményektől, így a jótékonyági *trust*tól is l. CSEHI ZOLTÁN: *A magánjogi alapítvány. Történeti és dogmatikai alapok*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2006. 196. p. A magánalapítvánnyal kapcsolatban l. GOLDSWORTH, JOHN: *Private Foundations: Law & Practice*. Mulberry House Press, Essex, 2011. 16. p.

fedezhetők hasonlóságok is. A *trust* alkalmazása során is találkozunk kivételesen magán-célra rendelt változattal,² és egyes jogrendszerekben az alapítványnál is megengedett, hogy kifejezetten magánérdek szolgálatára lehessen létesíteni.³

A *common law* jogrendszerű országok tekintetében az elsők között *Saint Kitts* alkotott külön szabályozást a magánalapítványra 2003-ban.⁴ Ezt megelőzően Libériában 2002-ben született ilyen tárgyú törvény,⁵ azonban ennek jelentősen kisebb hatása volt. A *Saint Kitts*-ben megalkotott törvény hatására számos, nemzetközi *trust*ot is szabályozó pénzügyi központ alkotta meg a saját ilyen tárgyú jogszabályát.⁶ Egyes országok ezt kifejezetten a pénzügyi szolgáltatóipar fejlesztése és a külföldi befektetők számára, akár jogszabályi csomaggal valósították meg.

Az alapítvány kifejezés alkalmazása sokszor megtévesztő, különösen az angol jogi nyelvben. Számos olyan jogi konstrukciót illetnek alapítvány (*foundation*) elnevezéssel, amelyek ténylegesen nem felelnek meg a civiljogi alapítvány fogalmának.⁷ Az Amerikai Egyesült Államokban, hasonlóan a brit országokhoz, nagyon sokáig nem volt ismert az alapítvány (*foundation*), helyét a gazdasági társaság és leginkább a *trust* töltötte be,⁸ és ezért csak adózási kategóriaként használják a „*foundation*” terminológiát.⁹ Kiemelendő, hogy az Amerikai Egyesült Államokban az adómentesség egyik alkategóriája a szövetségi adótörvény (*Internal Revenue Code*) alapján a magánalapítvány (*private foundation*),¹⁰ a közösségtől adományokat gyűjtő jótékonyági szervezetek (*public charities*) mellett. Az alapítványokon belül is megkülönböztetendő a közérdekű célra szolgáltatásokat nyújtó alapítvány (*operational foundation*), amely nem magánalapítványnak, hanem közérdekű jótékonyági szervezetnek (*public charity*) minősül adózási szempontból.

Az Amerikai Egyesült Államokban először New Hampshire-ben vezették be a kontinentális európai jogi természetű alapítvány szabályait 2017-ben, majd Wyoming volt a második olyan állam, amely törvényt alkotott a magánalapítványokra.¹¹ Wyomingban a jogszabály egyesíti a gazdasági társaságok, a *trust* és a külföldi alapítványokra vonatkozó

² L. ehhez SÁNDOR ISTVÁN: *A bizalmi vagyonkezelés és a trust. Jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés.* HVG-ORAC, Budapest, 2017. 162. p.

³ Csehi Zoltán csoportosítása szerint az alapítvány lehet közjogi és magánjogi, családi, illetve vállalati is. CSEHI 2006, 26. p.

⁴ Foundations Act of 2003.

⁵ Private Foundation Law of Liberia of 2002.

⁶ Ezek közé tartozik a Bahama-szigetek, Antigua és Barbuda, Anguilla, Jersey, Vanuatu, Seychelle-szigetek, Labuan, Belize, Man sziget, Mauritius, Cook-szigetek, Guernsey, Gibraltár. A kigyűjtést részben I. PANICO, PAOLO: *Private Foundations. Law and Practice.* Oxford University Press. Oxford, 2014. 8. p.

⁷ L. pl. Rockefeller, Carnegie és Ford Foundation, amelyek jogilag ténylegesen bejegyzett gazdasági társaságok. L. ehhez GOLDSWORTH 2011, 7. p. Kanadában pedig az egyik adótörvény [Income Tax Act 1985, R.S.C., (5th Supp.) C. 1. Section 149(1)] nevesíti az alapítványt.

⁸ L. ehhez VIEGAS-HAWS, ANTHONY: *The Foundation as a trust substitute under US federal tax law.* Trusts & Trustees 2009/5. 281. p.

⁹ Inland Revenue Service: Compliance Guide for 501(c)(3) Private Foundations. www.irs.gov. 4. A hivatkozott törvény az Internal Revenue Code.

¹⁰ A IRS terminológiájában a private foundation eltérő tartalommal bír, mint a magyar adózási szabályokban a magánalapítvány.

¹¹ Wyoming Statutory Foundation Act, 2019 Wyo Sess Laws Ch 190 (H.B. 236), hatályos 2019. július 1-től.

joggyakorlat eredményeit. A törvényben a „*statutory foundation*” elnevezés szerepel annak érdekében, hogy a szövetségi adójogszabályokban alkalmazott „*foundation*” kifejezéstől megkülönböztethető legyen.¹²

2. Az alapítvány angolszász államokban való elterjedésének főbb okai

Miként a trust átvétele civiljogi környezetben kifejezetten nehéz jogász feladatot jelent,¹³ úgy az alapítvány intézményének adaptációja a *common law* jogrendszerű országokban hasonló kihívásokat rejt magában.

Az alapítvány és a *trust* létesítésének és működésének mechanizmusa nagyon hasonló, azonban lényeges eltéréseket is felfedezhetünk köztük. Az alapítvány önálló jogi személy, míg a *trust* nem az. Kétségtelen, hogy a kezelt vagyon gyakorlatilag olyan jogi helyzetbe kerül, mintha önálló jogalany lenne, azonban mégsem minősül jogi személynek. Az alapítvány létesítése határozatlan időre is történhet, míg a *trust* esetében a jogalkotók általában időkorlátot határoznak meg. Az alapítvány létesítése általában nyilvántartásba vételhez kötött, míg a *trust* esetében ez nem minden államban kötelező, és ahol igen, ott sem feltétlenül konstitutív hatályú (pl. Magyarország). Általánosságban igaz, hogy az alapítvány létesítése, megszüntetése és a létesítő okirat módosítása általában bírósági vagy hatósági közreműködéssel történhet a nyilvántartási kötelezettség miatt. Ehhez képest a *trust* létesítése, megszüntetése és a jogviszony módosítása sokkal egyszerűbb és formáságoktól mentesebb.

A magánalapítványok iránti érdeklődés a *common law* jogrendszerű országokban leginkább a vagyonsvédelmi funkciójukhoz köthető, amely még a *trust*-nál is hatékonyabb lehet.¹⁴ Ennek korlátját az alapító hitelezői esetében – a vagyonsvédelmi *trust*-okhoz hasonlóan – a fedezetelvonásra és a kötelesrésze vonatkozó előírások képezik. Egyes államok – kifejezetten a vagyonsvédelmi célú magánalapítvány létesítése iránti igény kielégítése érdekében – vagy a fedezetelvonásra vonatkozó általános polgári jogi szabályokat módosították (pl. Kajmán-szigetek, Bahama-szigetek), vagy a magánalapítványokra vonatkozó külön törvényben (pl. Cook-szigetek, Belize) biztosítottak kedvezőbb jogi helyzetet az általános szabályokhoz képest az alapítók számára.¹⁵

II. Az alapítványhoz hasonló jogi konstrukciók a common law-ban

Az egyes *common law* jogrendszerű országokban az alapítvány funkcióinak betöltése érdekében eltérő jogi konstrukciókat alakítottak ki, az alábbiakban ezek közül mutatok be két megoldást.

¹² CHANDLER, JORDAN S. – CONE, GEOFFREY – PANICO, PAOLO – STAEHR, AMY M.: *Foundations in the wild west: the Wyoming Statutory Foundation Act*. Trusts & Trustees 2019/6. 617. p.

¹³ L. ehhez SÁNDOR 2017, 193. p.

¹⁴ PANICO 2014, 309. p.

¹⁵ L. részletesen PANICO 2014, 317. p.

1. A hibrid társaságok

Az angol társasági jogban kialakult társasági formák alkalmazásának alapul vételével a Man szigeten és Gibraltárban is lehetőség van hibrid társaság alapítására.¹⁶

A Man szigeten a szabályozást a liechtensteini *Anstalt* és *Privatstiftung* mintájára alkották meg.¹⁷ Ehhez a *company limited by guarantee* társasági forma szolgált kiindulási alapként, amely esetében a társaság tagjai a társaság tartozásaiért felelősséget vállalnak, amelynek a mértéke fejenként legfeljebb tíz angol fontig terjed. Az alapítók vagyont ruháznak a társaságra, és ettől kezdve a tanács (*board*) kezeli azt. Az alapító jogok nem átruházhatók, a tag halálával megszűnnek, és az alapító igazgatók (*founder directors*) jogosultak új tagok kijelölésére.¹⁸ Kétféle igazgatói státusz van, az alapító igazgatók és az általános igazgatók (*general directors*). Az előbbit az alapítók és hozzájuk kapcsolódó személyek (pl. családtagok) töltik be és ők jogosultak újabb ilyen igazgatók kijelölésére. Ők gyakorolják az alapítvány funkcióját betöltő hibrid társaság működésének felügyeletét. Az általános igazgatókat a tagok választják az alapító igazgatók jelölése alapján és ők valósítják meg az alapítvány operatív működtetését.

A jogi struktúra lehetővé teszi, hogy az alapítók és lemenőik kontrollja alatt működjön a társaság, vagyis a családi alapítvány funkcióit töltsse be. Nem érvényesül az örökkévalóság elleni szabály (*rule against perpetuities*) tilalma, így dinasztikus jelleggel, időbeli korlátozás nélkül működhet. Nincsenek megkötések a tevékenységét illetően sem, vagyis üzleti célra is létesíthető.

A Man szigetek társaság működésére a *Companies Act 2006* irányadó. Megemlítendő, hogy emellett lehetőség van jótékonyossági célú alapítvány létesítésére is, amelynek működésére *Charities (Exemption) Regulation 2008* szabályai irányadók.¹⁹

Gibraltárban a *guarantee company* esetében a tagok arra vállallnak kötelezettséget, hogy a társaság fizetéseképtelensége esetén meghatározott vagyonnal (általában egy vagy öt angol font) helytállnak a társaság hitelezői irányában.²⁰ Ebből eredően a hibrid társaság esetén nem feltétlenül kell részvényeket kibocsátani. Amennyiben erre mégis sor kerülne, úgy a részvényeseknek csak a társaság felszámolása esetén kell a részvényeikre jutó vagyoni hozzájárulást teljesíteniük. A társaságnak lehetnek részvényesei, akik a részvényeikre jutó tőke teljesítésére kötelesek és lehetnek garantőr tagok, akik a vállalkásuknak megfelelő vagyoni helytállással tartoznak. Az ilyen hibrid társaságnak az alapítványhoz hasonló működéséhez az szükséges, hogy a társaság alapszabálya a részvényeseket szakmai menedzsmentként szabályozza, akik szavazati joggal és operatív jogosultságokkal rendelkeznek, míg a nem részvényes tagok kedvezményezetteknek számítanak, akik a bevételből és a tőkéből részesedhetnek. Ezen túlmenően olyan részvényosztályt is ki lehet

¹⁶ Részletesen I. B. SZABÓ GÁBOR – MENYHEI ÁKOS – SÁNDOR ISTVÁN: *Az alapítvány. Történeti, tipológiai, működési, adózási és vagyongazdálkodási omnibus*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2021. 84. p.

¹⁷ CAIN, CHARLES A.: *A Foundation – an alternative to Trusts?* Trusts & Trustees 1995/10. 9. p.

¹⁸ L. részletesen RIMMER, JOHN: *Isle of man: foundations*. Trusts & Trustees 2009/5. 346. p.

¹⁹ L. részletesen CAIN, CHARLES A. – SKYE, C. M.: *New relaxed regulatory regime for private international charities: the Manx Private Charitable Foundation*. Trusts & Trustees 2009/5. 7. p.

²⁰ BRIQUET, CLOTILDE – WHITE, CHRIS: *Gibraltar: foundations – a company limited by guarantee*. Trusts & Trustees 2009/5. 339. p.

alakítani, amelyhez protektori, ellenőrzési jogosultságok párosulnak. Az ilyen tagi garanciavállalás mellett működő társaság az alapítvány funkcióját tölti be.²¹ Előnye, hogy kereskedelmi tevékenységet is végezhet és nem irányadók rá nézve az örökkévalóságot tilalmazó szabályok. Megemlítenéd, hogy a társaság tagjai, részvényesei harmadik személyekkel szemben is felléphetnek, ha azok ingyenesen vagy rosszhiszeműen szereznek a társaság vagyonából (*tracing*), viszont szemben a *trust*-tal, az alapítvány funkcióját betöltő társaság, mint önálló jogalany és nem az igazgatók (vagyonkezelők) perelhetők.

A társaság (alapítvány) kedvezményezettjeit az alapító okirat szerinti jogok illetik meg. Ennek megfelelően a társaságtól igényelhetik a juttatásuk kiadását, felléphetnek az igazgatókkal szemben (*locus standi*), ha megsértik a létesítő okiratot, információhoz való joguk stb. Mivel a gibraltári jog nem ismeri el a kötelesrész iránti igényt, így annak figyelmen kívül hagyása esetén védelmet biztosít az erre jogosultakkal szemben. Lehetőség van arra, hogy külföldön létesített társaság ide helyezze át a működését és arra is, hogy az itt bejegyzett társaság más országba tegye át a székhelyét.

Az ilyen hibrid társaságokat is a cégnyilvántartás (*Registrar of Companies*) tartja nyilván és törvényességi felügyeletüket a pénzügyi felügyelet (*Financial Services Commission*) gyakorolja, működésükre a társasági jogi rendelet (*Companies Ordinance, Companies (Redomiciliation) Regulations 1996*) szabályai irányadók.

2. A Kajmán-szigeteki alapítványi társaság

A Kajmán-szigeteken is, az előzőekhez hasonlóan, társasági jogi konstrukciót vett alapul a jogalkotó, azonban jelentős eltéréseket vitt végbe a részletszabályaiban, ami alapján sokkal jobban közelít ez a jogi megoldás a kontinentális európai alapítvány intézményéhez.

Az alapítványi társaság (*foundation company*) 2017. március 27-én került bevezetésre a Kajmán-szigeteken.²² Az alapítványi társaság jogi személy, önálló vagyonnal és perképeséggel, korlátolt tagi felelősséggel. Az alapítványi társaság meghatározó jellemzője, hogy nem a tagjai, részvényesei számára nyereség elérésére irányuló jogi személy.²³ Az alapítványi társaság létesíthető új alapítással és már működő társaság átalakításával, ha megfelel a törvényi feltételeknek. Az alapítványi társaság a cégjegyzékbe (*Registrar of Companies*) történő bejegyzéssel szerzi meg ezt a minősítést. Ehhez az szükséges, hogy részvénytársaság (*company limited by shares*) vagy tagi garancia mellett működő társaság (*company limited by guarantee*) legyen, akár alaptőkével, akár a nélkül. Az alapítványi társaság létesítéséhez el kell fogadni az alapszabályát és fel kell vennie az alapítványi társaság elnevezést, továbbá meg kell határozni a célját vagy a kedvezményezettjeit, valamint a megszűnése esetére rendelkeznie kell a fennmaradó vagyonáról. Szükséges engedéllyel rendelkező szakember (*qualified person*) titkárként való kijelölése is. Az alapítványi társaságnak tilos a részvényesei, tagjai részére osztalékot vagy más formában juttatást biztosítania.

Az alapítványi társaság létesítő okirata bármely személy részére tagi státuszt biztosíthat. Ezen túlmenően a létesítő okirat rendelkezhet arról is, hogy ne legyenek tagjai, ha van felügyelője (*supervisor*), aki nem tag, viszont a közgyűlésen részt vehet és szavazhat.

²¹ GOLDSWORTH 2011, 121. p.

²² The Foundation Company Law, 2017 (Law 29 of 2017).

²³ The Foundation Company Law, 2017, Art. 4. (1).

Az alapítványi társaság operatív működését az igazgatók (*directors*) végzik. Rajtuk kívül azonban a létesítő okirat más személyeknek (tagok, felügyelők, alapítók stb.) is bízósíthat döntési jogköröket.

Főszabály szerint a kötelezettségek csak az alapítványi társaságot terhelik és harmadik személyek csak azzal szemben támaszthatnak igényt. Ebből eredően kockázatosabb tevékenységek folytatása esetén felelősségkorlátozó vonása van az alapítványi társaságnak.

Az alapítványi társasággal kapcsolatos tájékoztatáshoz csak érdekelt személyeknek (*interested person*) van jogosultságuk.²⁴ Az érdekelt személyeknek ezen túlmenően perindítási jogosultságuk is van az alapítványi társaság érdekében és nevében.

Az alapítványi társaságnak lehetnek kedvezményezettjei, ők viszont nem rendelkeznek joggal és perindítási lehetőséggel az alapítványi társasággal szemben.

Nincs tőkeminimumra vonatkozó előírás, így az alapító bármilyen mértékű vagyonnal létrehozhatja az alapítványi társaságot. Ugyanakkor a Kajmán-szigeteki ún. „*tűzfal*” szabályok kiterjednek az alapítványi társaságra is, vagyis külföldi joghatóság alatt megszületett bírósági ítélet nem kötelezheti az alapítványi társaságot a vagyonának külföldre történő kiadására.

Az alapítványi társaság a társasági törvény hatálya alá is tartozik, így az azzal kapcsolatos esetjog irányadó a működtetésére.

Az alapítványi társaság egy olyan vegyes jogi konstrukció, amely ötvözi a társaság és az alapítvány előnyeit. Működtethető akár tulajdonosokkal, akár azok nélkül, akár meghatározott célokra, akár meghatározott kedvezményezettek javára. Az alapítványi társaság alkalmazási köre nagyon széles körű lehet, a tranzakciós célú társaságtól (*special purpose vehicle*), a vagyontervezésen és a vagyonvédelmen keresztül mind a társasági jogban, mind a *trustok* jogában ismert funkciókat betölthet. Erre azért kiváló jogi megoldás, mert akár tulajdonos nélkül működhet, így az alapítók hitelezői nem támaszthat igényt a vagyonára, valamint a kedvezményezetteknek nincsenek jogaik és perbeli legitimációjuk az alapítványi társasággal szemben, ezért az ő hitelezőikkel szemben is teljes védelmet biztosít.

III. Záró gondolatok

Az alapítvány tipikusan a római jogi hagyományokon nyugvó jogrendszerekben kialakult jogi személy, amelynek funkcióit a *common law* jogrendszerű országokban részben a *trust*, részben pedig a gazdasági társaság tölti be. Ehhez képest a legújabb tendenciák szerint egyes angolszász államok kifejezetten a civiljogi alapítvány bevezetésére tettek kísérletet, míg máshol hibrid jogi megoldásokkal próbálják az alapítvány előnyeit érvényre juttatni. Ezek a jogalkotói megoldások részben kiegészítik a *trust* civiljogi jogrendszerű országokban történő átvételére irányuló kísérleteket, részben pedig a nemzetközi szintű jogközelítésre bizonyítékok.

Ezúton kívánok Szabó Imre professzor úrnak boldog születésnapot és jó egészséget ad multos annos!

²⁴ Az érdekelt személyre nézve a szabályozást l.: The Foundation Company Law, 2017, Art. 2. (1).